

นักศึกษาเรียนรู้อะไรจากวิชาเศรษฐศาสตร์

*สมัย กรทีนธาคม

1. บทนำ

ผู้เขียนมีโอกาสอนวิชาเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น ซึ่งครอบคลุมทั้งส่วนจุลภาคและมหภาคให้กับนักศึกษาคณะบริหารธุรกิจ และนิติศาสตร์ นักศึกษาหลายคนบ่นว่าการเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์เป็นสิ่งที่น่าเบื่อ บางส่วนมีความสนใจ เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน แต่ยอมรับว่าการทำความเข้าใจต้องใช้เวลาพอสมควร เนื่องจากไม่คุ้นเคยกับแนวความคิด รูปกราฟ และคำศัพท์ หลายเรื่องผู้เรียนต้องใช้เวลาต้องตั้งใจเรียน

ผู้เขียนมีความเห็นว่า การเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นในหลายๆ เรื่อง (เช่น ค่าความยืดหยุ่น ผลทวีคูณ การวัดรายได้ประชาชาติ) ควรให้ความสำคัญกับการอธิบายแนวคิด เหตุผล และความหมายเป็นลำดับแรก ตามด้วยบทบาทของสถาบันในสังคม (Institutions) ไม่ควรเน้นคำอธิบายเหตุผลเชิงคณิตศาสตร์ เพราะสร้างความลำบากใจ

แก่นักศึกษาที่ไม่เก่งคณิตศาสตร์จนไม่อยากเข้าชั้นเรียน เรื่องนี้เป็นปัญหาแม้กระทั่งในสหรัฐอเมริกา เช่น Heyne (1999, ดูปหน้า) ตั้งคำถามว่า ทำไมการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นในหลายแห่ง จึงสอนนักเรียนราวกับว่าจบวิชาไปแล้ว ผู้เรียนจะเรียนต่อไปถึงระดับปริญญาเอกเศรษฐศาสตร์ ซึ่งคงเป็นเพราะผู้สอนเคยชินและมีความสุขกับชีวิตการสอนและทำวิจัย จึงทักท้วงเอวว่านักเรียนก็ควรจะได้เดินตามเส้นทางนี้ ส่วน Clower (1989, p.26-27) ระบุว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การเรียนการสอนไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรคือ จำนวนนักเรียนในชั้นเรียนตอนนี้มีจำนวนมากขึ้น บางแห่ง 1 ห้อง มีร้อยกว่าคน (เช่น University of California at Los Angeles) นักเรียนมากขนาดนี้ ผู้สอนต้องมีกลวิธีการสอนให้เป็นที่สนใจ แต่ก็ยอมรับว่ายากเหลือเกิน¹ ขณะที่ Colander (2000) โน้มน้าวให้มีการสอนเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นแบบนำเสนอแนวความคิด และความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ด้วย (เช่น

*อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต : เศรษฐศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

¹นอกจากนี้ Clower ได้วิจารณ์เนื้อหาสาระที่สอนในตอนนี้อย่างมีแม่แบบมาจากตำราของ Paul Samuelson (ตีพิมพ์ในปี 1948) โดยไม่มีการพัฒนาไปจากเดิมมากนัก ตัวอย่างในส่วนเศรษฐศาสตร์มหภาค ยังคงมีการวิเคราะห์ดุลยภาพมหภาคอย่างง่าย แล้วอธิบายว่าระบบเศรษฐกิจจะปรับตัวเข้าสู่ภาวะดุลยภาพได้อย่างไร คำอธิบายในเรื่องนี้มีเนื้อหาตั้งแต่ 8-10 บท รวมทั้ง แบบฝึกฝนคำนวณเกี่ยวกับการทำงานของตัวทวีคูณ (multiplier) ทั้งๆที่เราว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการบริโภคกับรายได้มันไม่มีความแน่นอน (แม้ในการวิเคราะห์ในระยะสั้น) แต่เราก็นำความสัมพันธ์นี้ไปคำนวณหาผลทวีคูณและอธิบาย คำถามคือเราสอนแบบนี้ได้อย่างไร และเราจะสอนวิชานี้อย่างไร แต่เราก็สอนได้ และสอนมากเสียด้วย แต่เป็นอะไรที่ไม่มีความหมายและนักศึกษาแทบไม่ได้คิดเลย (pp.27-28)

ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ) มากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับแบบจำลอง (Formal Model)

อย่างไรก็ตาม บทความนี้ ไม่ได้เสนอทางออกของปัญหาข้างต้น เพียงแต่ต้องการอธิบายให้นักศึกษาในสาขาอื่นๆ ที่เรียนวิชานี้มีความเข้าใจมากขึ้นเท่านั้นว่า เศรษฐศาสตร์สอนอะไร และอธิบายแนวคิดสำคัญ 2 เรื่องในวิชาเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น คือ ต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) กับบทบาทของ “ราคา” เนื่องจากการอธิบายในการเรียนการสอนเศรษฐศาสตร์ทุกระดับ

เศรษฐศาสตร์ สอนอะไร

วิชาเศรษฐศาสตร์ฝึกให้คนตระหนักอยู่เสมอว่า **จะใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่อย่างไร จึงจะเกิดประโยชน์สูงสุด** โดยเน้นการใช้เหตุผลในการตัดสินใจ เพื่อให้ได้ทางเลือกที่ดีที่สุด หรือมีข้อเสียน้อยที่สุด ภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ อันได้แก่ เวลา ข่าวสารข้อมูล รายได้ ตลอดจนบทบาทหน้าที่ของสถาบันต่างๆ (Institutions) ซึ่งรวมถึงกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ ประเพณี และ วัฒนธรรมของสังคม

ผู้ที่ศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ จึงถูกปลูกฝังให้ทำความเข้าใจพฤติกรรมทางเลือกของมนุษย์ และต้องตัดสินใจเลือกวิธีแก้ไขปัญหาค่านี้ถึงปัจจัยและข้อจำกัดต่างๆ ประเมินข้อดีข้อเสียของทางเลือกแต่ละด้าน ความจริงการตัดสินใจเลือกของผู้ที่ไม่ได้ศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์มาก่อน ก็มีความสมเหตุสมผลเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว เช่น มีผู้ใหญ่ท่านหนึ่งเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า คุณพ่อคุณแม่ของท่านเคยใช้บริการนวดจากคุณยายผู้หนึ่ง ตระเวนรับนวดคนชราตามหมู่บ้านเป็นประจำมาหลายปี มีอยู่ช่วงหนึ่งคุณยายไม่ได้แวะมาในหมู่บ้านเป็นเวลาหลายเดือน ตอนหลังก็เห็นคุณยายมาเดินในหมู่บ้านอีก จึงสอบถามได้ความว่า คุณยายไปนวดให้กับลูกค้าชาวฝรั่ง เพราะได้ค่าจ้างมากกว่า แต่ตอนนี้ลูกค้าฝรั่งไม่มีแล้ว จึงกลับมาหาลูกค้าเก่าๆ ประจำ การตัดสินใจของคุณยายหมอนวด

นับว่าดีที่สุดในแง่ส่วนบุคคล ไม่ว่าใครก็จะต้องเลือกทางที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดต่อตนเอง

เมื่อพฤติกรรมทางเลือกของบุคคลเป็นไปตามเหตุผล และสามัญสำนึกที่มีในแต่ละคนแล้ว จะต้องมาเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ไปเพื่ออะไรกันอีกเล่า คำตอบคือ สามัญสำนึกหลายอย่างไม่ได้เกิดขึ้นเอง แต่ต้องผ่านการคิดฝึกฝนมาก่อน ใครก็ตามที่เรียนวิชาเศรษฐศาสตร์มาย่อมเป็นที่คาดหวังว่า จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์สถานการณ์ สาเหตุและผลกระทบของปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในองค์กรต่างๆ ทั้งภาคเอกชนและราชการ การวิเคราะห์ในระดับนี้มีความซับซ้อน มีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น ทำให้ต้องใช้เวลาและทุ่มเทงบประมาณในการรวบรวมข้อมูล ความรู้จากวิชาเศรษฐศาสตร์จะมีส่วนช่วยในด้านดังกล่าวค่อนข้างมาก เนื่องจากผู้เรียนถูกฝึกฝนให้ทำความเข้าใจระบบเศรษฐกิจระดับย่อย (จุลภาค) เช่น พฤติกรรมของผู้บริโภค ผู้ประกอบการ จนถึงระดับชาติ (มหภาค) เช่น ปัญหาการว่างงาน การลงทุน การออม ดุลบัญชีเดินสะพัดและอื่นๆ ทั้งหมดนี้เป็นการเรียนรู้ผลกระทบอันเนื่องมาจากนโยบายของรัฐ ว่าจะมีผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในระดับจุลภาค และมหภาคอย่างไร รวมทั้งผลกระทบที่เกิดจากภายนอกจะมีผลต่อเศรษฐกิจของประเทศอย่างไรบ้าง

อย่างไรก็ตาม รัฐควรจะแก้ปัญหาต่างๆ “เมื่อใด” หรือควรรอให้สถานการณ์เนิ่นนานไปเพียงใด เป็นคำถามที่นักเศรษฐศาสตร์ตอบเองไม่ได้โดยลำพัง เพราะต้องอาศัยความรู้จากวิชาการด้านอื่น เช่น กฎหมาย และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพราะเมื่อใดที่มีข้อเสนอแนะด้านนโยบายอันมีผลกระทบต่อประชาชนส่วนรวม จะต้องมีการทบทวนกฎหมายที่มีอยู่และบทบาทหน้าที่ขององค์กรที่รับผิดชอบ หรือจะต้องออกกฎหมายมารองรับหรือไม่อย่างไร และต้องใช้เวลาานานเท่าใด เมื่อกำหนดอย่างรอบด้านเท่าที่จะทำได้ แล้วเสนอทางเลือก หนึ่ง สอง สาม

แต่ละทางมีข้อดีข้อเสียอย่างไร หน้าที่ของนักเศรษฐศาสตร์จึงบ่งชี้ว่า ส่วนทางเลือกใดเหมาะสมที่สุด ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจต้องเลือกเอาเอง

ในหลายกรณีการรอผลวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ อาจไม่ทันการณ์และการตัดสินใจหลายครั้งเป็นไปอย่าง เฉพาะหน้าและฉุนเฉียว² หลายคำถามไม่สามารถ ตอบได้โดยวิชาเศรษฐศาสตร์ แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือ ประเด็นคำถามและวิถีคิดทางเศรษฐศาสตร์ จะนำไปสู่ การแสวงหาทางแก้ไขหรือคำตอบที่ชัดเจนและเหมาะสม ภายใต้อำนาจจำกัดด้านเวลา ข้อมูล และ กฎหมาย ใน ขณะนั้นเป็นสำคัญ

ตัวอย่างแนวคิดพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์

1. ต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การตัดสินใจ “เลือก” เป็นสิ่งสำคัญในวิชาเศรษฐศาสตร์ เพราะนักเศรษฐศาสตร์ทุกคนเชื่อว่า “โลกนี้ไม่มีอะไรที่ได้มาฟรี” การตัดสินใจเลือกใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ อันได้แก่ เวลา เงินทอง ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ ไปในทางใดแล้ว จะต้องสละทางเลือกอื่นเสมอ ไม่ว่าจะเป็นในแง่ ส่วนบุคคลหรือสังคมโดยรวม เนื่องจากทรัพยากร เป็นสิ่งที่มีอยู่อย่างจำกัด หากเรานำไปใช้ในด้านหนึ่งแล้ว ย่อมหมดโอกาสที่จะใช้ทรัพยากรในจำนวนเดียวกัน ไปใช้ประโยชน์ในทางอื่นๆ โอกาสที่สูญเสียไปซึ่งเป็น ทางที่เราไม่ได้เลือก นักเศรษฐศาสตร์เรียกว่า “ต้นทุนค่าเสียโอกาส” ซึ่งมีทั้งที่เป็นตัวเงินและไม่ใช่อ ตัวเงินรวมอยู่ด้วยเสมอ ตัวอย่างเช่น

นักศึกษาท่านหนึ่งกำลังตัดสินใจว่า หลังจาก เลิกเรียนในภาคกลางวันแล้ว เวลาช่วงเย็นจะ ทำอะไรดีระหว่างทำงานพิเศษ เรียนพิเศษ หรือจะ

พักผ่อนอยู่บ้าน หลังจากครุ่นคิดถี่ถ้วนแล้ว ก็เรียง ลำดับความสำคัญของแต่ละทางเลือก โดยให้ ความสำคัญต่อการเรียนพิเศษ เป็นลำดับที่ 1 การทำงานเป็นลำดับที่ 2 และสุดท้ายพักผ่อนอยู่บ้าน การให้ความสำคัญต่อทางเลือกทั้งหมดนี้ ย่อม หมายความว่า เขาได้คำนึงถึงผลดีผลเสียของ แต่ละทางแล้ว ค่อยตัดสินใจเรียงลำดับความสำคัญ ที่เหมาะสมที่สุด

ในที่สุดเขาเลือกเรียนพิเศษ ดังนั้น ต้นทุนค่า เสียโอกาสส่วนหนึ่งจากการเลือกเรียนพิเศษ ก็คือ ประโยชน์ (รายได้) ที่เขาควรจะได้รับถ้าหาก เขาไปทำงาน ซึ่งเป็นทางที่เหมาะสมรองจาก ทางที่เขาเลือก นอกจากนี้ ยังมีต้นทุนค่าเสียโอกาส อีกส่วนหนึ่งที่เขาต้องจ่ายเป็นตัวเงินก็คือ ค่าเรียนพิเศษ ดังนั้น รวมหมดแล้วการตัดสินใจเลือกเรียนพิเศษ มีต้นทุนค่าเสียโอกาสเกิดขึ้นทั้งที่เป็นตัวเงิน (Explicit Cost) และไม่ใช่อตัวเงิน (Implicit Cost) อันเนื่องมาจากไม่ได้รับผลตอบแทนจากการทำงาน

อีกตัวอย่างหนึ่ง ที่มีการยกตัวอย่างบ่อยครั้งคือ สมมติว่า นักศึกษาเรียนจบแล้ว กำลังตัดสินใจเลือก ประกอบอาชีพอะไรดี ระหว่าง เป็นพนักงานธนาคาร พนักงานพิมพ์ดีด หรือขับรถโดยสารรับจ้าง ถ้า นักศึกษาผู้นี้เรียงลำดับความชอบโดยให้ความสำคัญ กับการเป็นพนักงานธนาคาร เป็นอันดับหนึ่ง รองลงไปเป็นการประกอบอาชีพพนักงานพิมพ์ดีด ทางเลือกสุดท้ายขับรถโดยสารรับจ้าง ถ้านักศึกษา ผู้นี้ตัดสินใจเลือกเป็นพนักงานธนาคาร ต้นทุนค่า เสียโอกาสที่เกิดขึ้นคือ รายได้ที่ควรจะได้จากการ เป็นพนักงานพิมพ์ดีด ซึ่งเขาไม่ได้เลือก

²ผู้สนใจประเด็นนี้ โปรดอ่านคำถอดเทปการอภิปรายเรื่อง “วิกฤตการณ์เศรษฐกิจไทย : ความผิดพลาดของนักเศรษฐศาสตร์?” ในวารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ , ฉบับที่ 3 , 2540

คำถามมีอยู่ว่า ทำไมจึงไม่ได้รวมรายได้ที่ควรจะได้จากการประกอบอาชีพขับรถรับจ้างไว้ด้วย คำตอบคือรวมกันไม่ได้ เพราะคงไม่มีใครสามารถขับรถพร้อมกับการพิมพ์งานไปด้วยแน่ๆ ดังนั้น ต้นทุนค่าเสียโอกาสจะต้องเกิดขึ้นสำหรับบุคคลนั้นจริงๆ และก็เป็นที่เลือกที่ติรงจากทางที่เขาเลือกคือเป็นพนักงานพิมพ์ดีดเท่านั้น

ก่อนยกตัวอย่างต่อไป มีข้อควรสังเกต 2 ประการ ประการแรก ต้นทุนค่าเสียโอกาสของแต่ละคนในแต่ละทางเลือกย่อมมีค่าไม่เท่ากัน ลองนึกถึงการเช่าซื้อของ หรือรอชำระเงินในร้านค้า การติดต่อยื่นแบบฟอร์มในหน่วยงานราชการ แต่ละคนมีค่าเสียเวลารอไม่เท่ากัน บางคนอาจมีธุระเร่งด่วนต้องรีบไปทำ และเรามักจะเห็นคนจำพวกที่คิดว่าค่าเสียโอกาสในการรอของเขาสูงกว่าคนอื่น มาขอแซงคิวอยู่เป็นประจำ นอกจากนี้เวลาท่านเดินทางไปต่างจังหวัดช่วงใดจราจรติดขัด จะมีรถหลายคันพยายามวิ่งบนไหล่ทางด้านซ้ายอยู่เสมอ ประการที่สอง ทางเลือกของแต่ละบุคคล จะต้องเป็นทางเลือกที่บุคคลผู้นั้นกำลังเผชิญอยู่จริง ถ้ามีอาจารย์ท่านหนึ่งประกาศในชั้นเรียนว่า การที่เขาเลือกอาชีพเป็นอาจารย์สอนหนังสือในมหาวิทยาลัย มีต้นทุนค่าเสียโอกาสเกิดขึ้นคิดเป็นมูลค่า 400,000 บาทต่อเดือน อันควรจะได้จากการเป็นนายกรัฐมนตรีนักศึกษาจะต้องไม่เชื่อไว้ก่อน ถ้าหากอาจารย์ผู้นั้นไม่ได้เป็นนักการเมืองและไม่ได้เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองด้วยแล้ว คำประกาศของท่านย่อมเป็นการทดสอบความรู้เรื่องต้นทุนค่าเสียโอกาสของนักศึกษาท่านนั่นเอง

อีกตัวอย่างหนึ่ง สมมติว่า ท่านกำลังพรวนดินต้นไม้ในสวน บังเอิญไปพบวัตถุมงคลอันเล็กๆ 1 ก้อน ด้วยความที่ดีใจก็รีบนำไปที่ร้านขายเพชร เจ้าของร้านดูแล้วบอกว่า เป็นเพชรที่ยังไม่ได้เจียรระโน และยื่นข้อเสนอว่า เขายินดีรับซื้อเพชรจากท่านเป็นมูลค่า 40,000 บาท ท่านใคร่ครวญแล้วก็ตัดสินใจ “ไม่ขาย” แต่ขอให้เจียรระโนพร้อมกับประกอบเป็นแหวน เจ้าของร้านยินดีทำให้โดยคิดค่าใช้จ่ายทั้งหมด 30,000 บาท ถ้ามว่า

การได้เป็นเจ้าของแหวนวงนี้ มีต้นทุนค่าเสียโอกาสเกิดขึ้นเป็นมูลค่าเท่าใด

คำตอบมี 2 กรณีคือ ถ้าหากท่านคิดว่าจ่ายเงินจริงๆ 30,000 บาท ส่วนเพชรได้มาฟรี ก็จะตอบว่าค่าเสียโอกาสจากการครอบครองแหวนวงนี้คิดเป็น 30,000 บาท แต่ท่านต้องไม่ลืมว่าทางเลือกแรกที่เจ้าของร้านเสนอซื้อจากท่าน 40,000 บาท ซึ่งเป็นเงินที่ท่านควรจะได้ แต่ท่านบอกปัดไป ถึงแม้จะไม่เห็นเป็นตัวเงิน แต่ก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนค่าเสียโอกาสจากการมีแหวนวงนี้ และมีหน้าซ้ำท่านยังต้องควักเงินเพิ่มอีก 30,000 บาท รวมแล้วต้นทุนค่าเสียโอกาสจะต้องเป็น 70,000 บาท โดยปกติแล้วในทางบัญชีจะคำนึงถึงเฉพาะรายจ่ายที่เป็นตัวเงิน (Explicit Cost) คือ 30,000 บาท แต่ในทางเศรษฐศาสตร์ ส่วนที่เป็นต้นทุนแฝง (Implicit Cost) คือ 40,000 บาท จะต้องคำนึงถึงในการตัดสินใจด้วย

หลายท่านคิดว่า นักเศรษฐศาสตร์ ค่อนข้างกตสันใจทำอะไรๆ ก็มีแต่ต้องเสียต้นทุนเท่านั้นเท่านั้น ไม่ลองนึกถึงตัวอย่างความปรารถนาดีที่คนอื่นอาจมอบให้แก่กันบ้างหรือไม่ ลองดูตัวอย่างนี้ คุณยายมอบแหวนเก่าเก็บอันล้ำค่า เป็นของขวัญในวันแต่งงานของหลานชาย หลานรับแหวนไปฟรีๆ ก็จริง แต่รับมาแล้วก็ต้องดูแลให้ดี คำว่า “ดูแลให้ดี” ย่อมมีต้นทุนในการดูแลรักษาเกิดขึ้น อย่างน้อยต้องเก็บไว้ในที่ปลอดภัย อาจเสียเงินซื้อตู้เซฟ หรือหาทางป้องกันทุกวิถีทาง เพื่อไม่ให้ถูกโจรกรรม นอกจากนี้ การที่คุณยายมอบแหวนให้หลาน ก็เป็นเสมือนพันธะสัญญาระหว่างกัน คุณยายย่อมคาดหวังว่าหลานชายต้องประพฤติตนเป็นพ่อบ้านที่ดี มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว สิ่งเหล่านี้ นักเศรษฐศาสตร์เรียกว่าเป็นต้นทุนที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการได้รับอะไรมาสักอย่าง จะต้องมีการสละบางอย่าง (หรือหลายอย่าง) ไปเสมอ ซึ่งแต่ละคนก็เผชิญภาวะแบบนี้อยู่ทุกเมื่อ

นักเศรษฐศาสตร์ไม่ได้บอกว่า การได้อะไรมาเป็นสิ่งไม่ดี เพียงแต่อธิบายว่า การได้อะไรมานั้นไม่ใช่ของฟรี มีต้นทุนเกิดขึ้นเสมอ ประเด็นการพิจารณาต่อไปก็คือการได้อะไรมาบางอย่างนั้น มีความคุ้มค่าสิ่งที่ต้องสละไปหรือไม่ เรียกว่า ต้องคิดหน้าคิดหลังให้ดี คำนึงถึงผลที่จะตามมาเป็นสำคัญ (Marginal Thinking) เพราะหลายกรณีมีปัญหา “ได้” ไม่คุ้มกับ “เสีย” เช่น มาตรการส่งเสริมการลงทุน โดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ได้ให้สิทธิแก่นักลงทุน ได้แก่ ยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล 8 ปี ลดหย่อนภาษีนำเข้าเครื่องจักร และยกเว้นภาษีนำเข้าวัตถุดิบ ประโยชน์ที่ทางการคาดว่าจะ “ได้มา” เช่น เป็นการกระตุ้นการลงทุน สร้างงาน สร้างรายได้ในประเทศ หากมีการร่วมลงทุนกับต่างชาติ ก็อาจทำให้คนไทยได้เรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ แต่สิ่งที่ “เสียไป” คือ รายรับจากภาษีที่รัฐควรจะได้ถ้าไม่มีมาตรการเหล่านี้คิดเป็นเงินประมาณปีละ 2 - 3 หมื่นล้านบาท เงินจำนวนนี้ทางการสามารถนำไปใช้จ่ายในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และความเป็นอยู่ของส่วนรวมได้อีกในหลายด้าน ดังนั้น “ต้นทุน” ของมาตรการส่งเสริมการลงทุน คือประชาชนส่วนรวมไม่ได้รับประโยชน์จากเงินจำนวนดังกล่าวนั่นเอง ปัจจุบันนี้ ยังไม่มีงานศึกษาเชิงวิชาการประเมินออกมาว่าการส่งเสริมการลงทุนในบ้านเรานั้น สิ่ง “ได้มา” คุ้มกับที่ “เสียไป” หรือไม่

2. บทบาทของ “ราคา”

“ราคา” ถือเป็นสิ่งที่สำคัญในวิชาเศรษฐศาสตร์ เพราะเป็นตัวจัดสรรทรัพยากรในสังคม หนังสือยอดฮิตของ Friedman (1980, pp.5-14) อธิบายว่า บทบาทของราคามี 3 ประการคือ (1) บอกข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของตลาด โดยยกตัวอย่างดินสอ ถ้าเมื่อใดที่มีความต้องการใช้ดินสอเพิ่มขึ้น พ่อค้าปลีกเห็นว่าไม่พอขาย ก็จะสั่งซื้อจากผู้ผลิต ผู้ผลิตดินสอย่อมสั่งซื้อวัตถุดิบ (เช่น ไม้ แกรไฟต์ และทองเหลือง) มากขึ้น และอาจมีการเพิ่มค่าจ้างหรือจ้างคนงานมากขึ้น เพื่อให้มีการผลิต

ทันกับความต้องการของตลาด ผู้เป็นเจ้าของวัตถุดิบไม่จำเป็นต้องรู้ภาวะความต้องการดินสอในตลาด ขอเพียงแต่มีผู้ผลิตรายใดก็ตาม ให้ราคาสูงกว่าเขาก็จะขายให้รายนั้นไป (2) “ราคา” จูงใจให้ผู้ผลิตคิดค้นหาวิธีการผลิตแบบใดจึงจะมีประสิทธิภาพ เช่น ในกรณีวัตถุดิบขาดแคลน ถึงแม้ผู้ซื้อดินสอยินดีจ่ายราคาแพง แต่ผู้ผลิตก็ต้องซื้อวัตถุดิบในราคาสูงขึ้นด้วย ดังนั้นจึงต้องหาวิธีการผลิตที่มีต้นทุนต่ำที่สุด (3) “ราคา” เป็นตัวกำหนดรายได้ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตดินสอได้แก่ ผู้ผลิต ผู้ขายวัตถุดิบ แรงงาน ฯ

นอกจากนี้ ราคายังมีผลต่อความประพฤติ และการตัดสินใจกระทำในหลายๆ เรื่อง การได้เป็นเจ้าของสิ่งใดหรือจะทำอะไร ส่วนมี “ราคา” ต้องจ่ายทั้งนั้นไม่ว่าจะถูกหรือแพงก็ตาม “ราคาถูก” “ราคาแพง” ในทางเศรษฐศาสตร์ไม่ได้หมายถึงเฉพาะตัวเงินที่ต้องจ่ายไป แต่รวมถึงสิ่งที่ไม่ใช่ตัวเงินซึ่งต้องเสียเพื่อแลกกับการได้อะไรมาสมความตั้งใจของแต่ละคน เช่น การเสียเวลา ความกระอักกระอ่วนใจ ความयरารู้สึกผิด หรืออาจถูกลงโทษตามกฎหมาย เป็นต้น

นักเศรษฐศาสตร์เชื่อว่า การตัดสินใจทำอะไรจะมีราคาต้องจ่ายเสมอ ดังนั้น บทบาทของ “กลไกราคา” นอกจากเป็นตัวกำหนดการจัดสรรทรัพยากรแล้วยังกล่าวได้ว่า มาตรการจัดระเบียบทางสังคมต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมนั้น ล้วนแฝงไปด้วยกลไกราคาทั้งสิ้น เช่น

(1) การข้ามถนนในบริเวณใกล้กับสะพานลอย คงเป็นเพราะต้องการความรวดเร็ว ทุ่นเวลา แต่การทำอย่างนั้น มี “ราคา” ต้องจ่าย เช่น อาจถูกรถชน หรือถูกปรับ นักเศรษฐศาสตร์เชื่อว่าคนเรามีเหตุผล และมักจะตระหนักถึงผลได้-ผลเสียอยู่ตลอดเวลา อย่างน้อยผู้ที่คิดจะฝ่าฝืน อาจจะดูปริมาณรถก่อนว่ามีน้อยหรือมาก มีตำรวจอยู่บริเวณนั้นหรือไม่ ถ้ามีรถน้อย ตำรวจก็ไม่มี “ราคา” ของการข้ามถนนโดยไม่ใช้สะพานลอยจะถูกลงโทษที่ แล้วก็จะวิ่งข้ามไปโดยพลัน ไม่เสียเวลาเดินขึ้นสะพาน ดังนั้น การมีข้อห้ามป้ายรณรงค์เชิญชวนให้ใช้สะพานลอย และกำหนด

ค่าปรับผู้ที่ฝ่าฝืน ล้วนเป็นการพยายามทำให้ “ราคา” สำหรับพวกมันง่ายขึ้น รู้กันว่า “แพง” และไม่คุ้มที่จะฝ่าฝืน นอกจากนี้มาตรการกำหนดค่าปรับผู้ที่ทำผิดกฎจราจร ก็เพื่อสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวม ตลอดเวลาที่ใช้รถใช้ถนน

(2) การทิ้งขยะในที่สาธารณะ หลายประเทศมีบทลงโทษด้วยการปรับและบังคับให้ผู้ฝ่าฝืนไปทำความสะอาด ปัดกวาดในสถานที่ที่มีคนเดินผ่านไปมาหลายๆ เพื่อให้คนอื่นได้เห็น ว่า ความมั่งคั่ง มี “ราคา” ที่ต้องจ่าย ส่วนผู้ที่ทำผิดจะรู้สึกอับอายขายหน้า และเสียเวลาไปทำอย่างอื่น การลงโทษด้วยวิธีนี้อาจมีผลไปเปลี่ยนแปลงนิสัยของเขาให้ตระหนักว่า คราวต่อไปคงต้อง “คิดก่อนทิ้ง”

(3) ผู้ที่ทุจริตในการสอบ ในระดับมหาวิทยาลัยนั้น ถ้าถูกจับได้ จะถูกลงโทษค่อนข้างรุนแรง “ราคา” ของการทุจริต ได้แก่ ถูกปรับตกทุกวิชา พักการเรียน 1 ปี เสียเวลา เสียชื่อเสียงเพื่อน การมีบทลงโทษไว้ก็เพื่อให้ “ราคา” สำหรับผู้ที่คิดจะทุจริต รู้สึกว่ามีราคาแพง เกิดความยับยั้งชั่งใจ เป็นการตักเตือน ให้เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต เป็นเยาวชนที่ดีของชาติต่อไปในอนาคต นอกันั้นมหาวิทยาลัยออกไปก็มีกลุ่มมิชชันนารี พวกหลักเล็กขโมยน้อย หากมีบทลงโทษรุนแรง จะทำให้ผู้ที่คิดทำมาหากิน ในด้านนี้รู้สึกว่า “ราคา” แพง ไม่คุ้มค่าที่จะโจรกรรม ส่วนในวงราชการนั้น การจัดตั้งคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน “ราคา” สำหรับผู้ที่ฝ่าฝืน ได้แก่ ถูกสอบสวน ตกเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์ ถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย ถูกสั่งคุมตรวจหน้า เลื่อมเสียชื่อเสียงวงศ์ตระกูล ลูกหลานไม่มีเพื่อนคบฯ

ตัวอย่างสุดท้าย เป็นเรื่องในวงนักวิชาการ ผู้ที่เคยเข้าร่วมสัมมนาทางวิชาการ การนำเสนอบทความ ผลการวิจัยในสาขาใดก็ตาม มักจะมีรูปแบบเหมือน ๆ กัน คือ มีผู้ดำเนินรายการ ผู้นำเสนอบทความ สิ่งที่เขาไม่ได้คือ ผู้วิจารณ์ ซึ่งมักเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่เกี่ยวข้อง มาวิจารณ์ให้ที่สัมมนาได้ทราบ ว่า มีความเห็นแตกต่างไปจากผู้นำเสนอหรือไม่ อย่างไร และจะปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นได้อย่างไรบ้าง

ผู้วิจารณ์หลายท่านได้ให้ข้อเสนอที่เป็นประโยชน์มาก และคุ้มค่ากับการพิสูจน์หาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม แต่บางครั้งอาจจะพบกับข้อวิจารณ์ที่ไม่ค่อยสร้างสรรค์นัก บางประเด็นมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อให้ตนเองดูดี แต่ไม่นึกถึงว่า ประเด็นที่เสนอแนะให้ผู้เสนอบทความไปศึกษาเพิ่มเติม นั้นมีความสำคัญมากน้อยเพียงใด ต้องใช้เวลานานเท่าใด ผลการศึกษาที่ออกมาควรมีความสมบูรณ์ครอบคลุมถึงไหน จึงจะถือว่าเป็นเพียงพอในมุมมองของผู้วิจารณ์ เป็นต้น

ลองมาฟังความเห็นในเรื่องนี้ของ George Stigler นักเศรษฐศาสตร์ผู้โด่งดังแห่งมหาวิทยาลัยชิคาโก ได้รับรางวัลโนเบลเมื่อปี 2525 (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว)³ เคยเสนอให้ใช้กลไกราคา เป็นมาตรการจัดระเบียบการวิจารณ์ในหมู่นักเศรษฐศาสตร์ (Stigler, 1988, p.193) ให้ความเห็น ว่า ข้อวิจารณ์บางอย่างนั้น เมื่อผู้ศึกษาได้ลองไปพิจารณาทบทวนดูอีกครั้ง ซึ่งอาจต้องใช้เวลาหลายวัน หรือบางทีเป็นแรมเดือน หากได้ผลการศึกษาที่ชัดเจนยิ่งขึ้น นับว่าคุ้มค่า และควรจะต้องตอบแทนรางวัลเป็นการขอบคุณ

³ ครั้งหนึ่งมีคอลัมน์นิสต์ชื่อ Robert Kutter ได้สอบถาม Stigler ด้วยความแปลกใจว่า “ทำไมจึงไม่มีการมอบรางวัลโนเบลให้กับนักสังคมศาสตร์ในสาขาอื่น ๆ บ้าง เช่น รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ จิตวิทยา ฯลฯ เหมือนกับนักเศรษฐศาสตร์” คำตอบของ Stigler ยิ่งทำให้นักสังคมศาสตร์อื่น ๆ หมั่นไล่ค้นเศรษฐศาสตร์เพิ่มขึ้นไปอีก จากที่เคยหมั่นไล่เป็นทุนเดิมอยู่แล้วว่า “ความจริงก็มีการมอบรางวัลให้สาขาต่าง ๆ ที่ว่ามานี้อยู่แล้ว แต่ได้ถูกรวมเอาไว้ในหมวดรางวัลสาขาวรรณกรรมแล้วล่ะ”

แต่ถ้าผู้ศึกษาเสียเวลาไปหลายวันแล้ว ผลลัพธ์ออกมาไม่ได้เป็นอย่างที่ผู้วิจารณ์แนะนำ ผลการศึกษาไม่ได้ดีขึ้นกว่าเก่า หรือเป็นแนวทางที่ผิดไปจากวัตถุประสงค์ของผู้ศึกษาแล้ว ผู้วิจารณ์ควรจะ ต้องจ่ายค่าธรรมเนียมจำนวนหนึ่งให้แก่ผู้ศึกษา ในข้อหาที่ทำให้ต้องเสียเวลาโดยใช่เหตุ เมื่อมีกติกาดังนี้แล้ว การวิจารณ์แบบไร้ความผิดชอบ จะมี “ราคา” ที่ต้องจ่าย และหวังว่า การวิจารณ์ในเรื่องใดในหมู่นักเศรษฐศาสตร์ต่อไปนี้จะมีความรัดกุมและมีคุณภาพมากขึ้น เพราะเท่ากับเป็นการบังคับให้ผู้วิจารณ์จะต้องค้นคว้า เรียกได้ว่า ก่อนที่จะวิพากษ์วิจารณ์ต้องทำการบ้านมาเป็นอย่างดี ดังนั้น พวกที่เคยวิจารณ์ในลักษณะเพียงเพื่อให้ตนดูดี น่าเชื่อถือ จะลดลงไปมากทีเดียว

ไม่ว่า หากเรามีกฎกาแบบนี้ในการประชุมสัมมนาวิชาการต่างๆ แล้ว จะมีผลทำให้ชุมชนวิชาการบ้านเราขบเขาลงไปหรือไม่ ก็เป็นประเด็นที่น่าคิดอยู่เหมือนกัน เพื่อนร่วมงานของ Stigler ก็ได้ติงในเรื่องนี้เช่นกัน แต่ข้อเสนอของเขา นับได้ว่ามีความสร้างสรรค์

ผู้เขียนมีความเห็นว่า การสอนให้นักศึกษานอกคณะเศรษฐศาสตร์ ได้เรียนรู้และเข้าใจแนวคิดเรื่องต้นทุนค่าเสียโอกาส และความสำคัญของราคาก็มีผลทำให้นักศึกษา “นึกคิด” พิจารณา สำหรับการตัดสินใจในชีวิตประจำวัน การอ่านข่าวหนังสือพิมพ์ การพิจารณานโยบายหาเสียงของผู้แทน หรือนโยบายของรัฐบาลได้ในระดับหนึ่ง ก็นับว่าประสบความสำเร็จแล้ว เช่น โครงการ “30 บาท รักษาทุกโรค” ผู้ที่เรียนเศรษฐศาสตร์มาแล้ว ควรจะตั้งคำถามว่า เงินสำหรับอุดหนุนโรงพยาบาล จะนำมาจากแหล่งใด ภาระที่แท้จริงตกอยู่กับคนกลุ่มใด รัฐบาลหรือประชาชนมากกว่าที่จะถามว่า นโยบายนี้ดี หรือไม่ดี เพราะต้องมีการยกย่ำเงินจากกระเป๋าหนึ่ง ไปยังอีกกระเป๋าหนึ่ง มีกลุ่มได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ ไม่เคยมีกรณีใดที่จะทำให้คนกลุ่มหนึ่งมีชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยที่คนกลุ่มอื่นๆ ไม่ได้รับผลกระทบเลย หรือทุกคนได้ประโยชน์กันถ้วนหน้า เป็นต้น

บรรณานุกรม

- Clower, Robert. “The State of Economics : Hopeless But Not Serious?” in **The Spread of Economic Ideas**. Edited by David C.Colander and A.W. Coats. Cambridge : Cambridge University Press, 1989.
- Colander, David. “Telling Better Stories in Introductory Macro.” **American Economic Review**. 90, 2, May 2000 : pp. 76-80.
- Friedman, Milton and Friedman, Rose D. **Free to Choose : A Perronal Statement**. New York : Avon, 1980
- Heyne, Paul. **The Economic Way of Thinking**. 9th ed. New Jersey : Prentice-Hell, 2000.
- Stigler, George J. **Memoirs of an Unregulated Economist**. New York : Basic Books, 1989.